

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन : कक्षा कोठाबाट नियाल्दा

✍ रामबन्धु सुवेदी *

सारांश

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि मूल्याङ्कन पद्धतिको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको तथ्यलाई आत्मसात गर्दै प्राथमिक तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको सुरुवात गरियो। यस सम्बन्धी पर्याप्त मात्रामा तालिमहरू, गोष्ठीहरू पनि सञ्चालन भए र भइरहेका छन्। तर कक्षा कोठाभित्र पसेर यसको अभ्यास, विद्यार्थीहरूको विषयगत सिकाइ, शिक्षकको बुझाइ र गराइको अध्ययन गर्दा अवस्था नितान्त बेग्लै र चिन्ताजनक पाइयो। विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि शतप्रतिशत पुऱ्याएर मात्र कक्षोन्नति गर्ने मूल उद्देश्य भएको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन लागु गरेको वर्षौपछि पनि सिकाइ उपलब्धि बढ्नुपर्नेमा घटिरहेको अवस्था देखिन्छ। कक्षा १० को विद्यार्थीको विषयगत सक्षमता कक्षा पाँचका विद्यार्थीमा हुनुपर्ने पनि पाइँदैन। यसको चुरो खोज्दै जाँदा मुख्य रूपमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको गलत प्रयोग, बुझाइ र गराइरहेको पाइयो। सतही रूपमा हेर्दा धेरैलाई यो सामान्य विषय लाग्न पनि सक्ला, तर कक्षा कोठा र विद्यार्थीको सक्षमता तथा शिक्षकको यस सम्बन्धको बुझाइ गहिरोसँग खोज्दै जाने हो भने अवस्था भयावह छ। यसै समस्याको केन्द्रमा रहेर वास्तविक कक्षा कोठाको अध्ययनका आधारमा यो लेख केन्द्रित रहेको छ।

१. विषय प्रवेश

शिक्षण सिकाइ र मूल्याङ्कनबिचको सकारात्मक सहसम्बन्धलाई मध्यनजर गर्दै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई हाम्रो वर्तमान प्राथमिक तहको पाठ्यक्रममा समावेश गरियो। वर्षभरि सिकेका ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई केवल तिन घण्टाको विषयगत परीक्षाका आधारमा मात्र लेखाजोखा गरिनु हाम्रो शिक्षा प्रणालीको कमजोरी भएकाले मूल्याङ्कनका परिष्कृत र अन्तर्राष्ट्रिय विधिहरू प्रयोग गर्नुपर्ने तथ्य सन् २००५ मा भएको एसएलसीमा विद्यार्थीको सक्षमता नामक अध्ययनले पनि औल्याएको छ। उपर्युक्त तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै कक्षा एकदेखि पाँचसम्म निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिलाई अपनाउने निर्णय गरियो। आज निरन्तर मूल्याङ्कन विधि शिक्षासँग सरोकार राख्ने हरेक व्यक्तिहरूमाभरि परिचित शब्द बनिसकेको छ। शिक्षाका नीति र कार्यक्रमहरूमा समेत

* जिल्ला शिक्षा अधिकारी, सल्यान

यसको महत्त्वपूर्ण स्थान रहिआएको पाइन्छ । एकातर्फ गुणस्तरीय शिक्षा र शिक्षण सिकाइ प्रवर्धनका लागि राज्यका नीति, पाठ्यक्रम र कार्यक्रमहरू निरन्तर परिचालित र निर्देशित छन् भने अर्कोतर्फ विद्यालय तहमा कक्षा कोठाहरूमा पुग्दा शिक्षक र अभिभावकहरूबाट शिक्षाको गुणस्तर खस्किनु र विद्यार्थीको उपलब्धि स्तर घट्नुमा निरन्तर मूल्याङ्कन नीति नै मुख्य जिम्मेवार रहेको दाबी गरेको पाइयो । यो मूल्याङ्कन पद्धति अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रयोगमा ल्याइएको सफल र प्रमाणित र समयानुकूल ल्याइएको वैज्ञानिक पद्धति भएको तथ्य एकातर्फ छ भने अर्कोतर्फ यसका वास्तविक प्रयोगकर्ताहरू भने यस सन्दर्भमा नजानेको वा गलत प्रयोग गरेको पाइएको छ । यस्तो अवस्थामा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको नीतिगत तहदेखि कार्यान्वयन तहसम्म कहानेर समस्या छ भनी अध्ययन अनुसन्धानहरू हुनु जरुरी छ ।

२. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कक्षा कोठामा

एसएलसी परीक्षाको तयारीमा रहेका विद्यार्थीहरूमाथि DUMMY S.L.C. परीक्षा सञ्चालन गरी तत्काल उत्तर पुस्तिकाहरू परीक्षण गरी पृष्ठपोषण दिने उद्देश्यले गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी विषयहरूको परीक्षा लिइयो । परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयबाट तयार गरिएका स्तरीकृत Prototype Test item हरू प्रयोग गरी लिइएको उक्त परीक्षाका उत्तर पुस्तिकाहरू परीक्षण गर्दा धेरैजसो विद्यार्थीहरूको एक डिजिटमा प्राप्तोङ्क भेटियो । विद्यार्थीहरूले सामान्य जोड, घटाउ, समीकरण तथा घाताङ्कका नियमहरू, विज्ञानका सामान्य नियमहरू तथा अङ्ग्रेजीका ग्रामर वा शुद्धसँग अक्षरसमेत लेख्न सक्ने सक्षमता विकास भएको पाइएन । वर्षभरि अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरूले एउटा पनि सही उत्तर लेख्नै नसक्ने बिडम्बना मा.वि. र नि.मा.वि. मा पुरा दरबन्दी भएका विद्यालयहरूमा भेटियो । यस्तो समस्याको सन्दर्भमा व्यापक बहस गर्दै जाँदा मा.वि.मा शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूले नि.मा.वि. बाट नै विद्यार्थीले केही पनि नजानीकनै आएको भनी पन्छिए भने नि.मा.वि. तहकाले पनि प्रा.वि.तर्फ जिम्मेवारी पन्छाए । प्रा.वि. तहका शिक्षकहरूसँग अन्तरक्रिया गर्दा कक्षा एकदेखि पाँचसम्म फेल नै गर्न नहुने शिक्षा नीति नै दोषी हो । विद्यार्थीले सबै विषय फेल गरे पनि बाध्य भएर स्वतः पास गर्नेपछि, त्यसैकारण हामीले सबै फेल भए पनि पास गराइ पठाएका हौं भनी विद्यार्थीले जान्दै नजानी माथिल्लो तहमा पठाएको तथ्यलाई प्रमाणित गरिदिए तर त्यसको कारक मूल्याङ्कन नीतिमाथि जिम्मा लगाइदिएर । छलफलकै क्रममा शिक्षकहरूको विचार थियो- यस पद्धतिले शिक्षकलाई पढाउनै नपर्ने बनाइदियो । यो हो हाम्रो विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनबारेको बुझाइ । माथि उल्लिखित अवस्था हाम्रो सामुदायिक विद्यालय प्रणालीका अधिकांश कक्षा कोठाहरूको अवस्था हो । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कसरी गरिएको छ त भन्ने सन्दर्भमा विद्यालयका रेकर्डहरू हेर्दा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रमसमेत भेटिएन ।

शिक्षकले यसबारेमा तालिम लिएको र अन्य धेरै माध्यमबाट सतही जानकारी मात्र हासिल गरेको पाइयो । तर यसबारेको बुझाइ र गराइ भनेको पाठ पढाउने र विद्यार्थी हेरी रेजा लगाउने, वर्षको अन्त्यमा परीक्षा पनि लिने तर सबैलाई पास गर्ने भन्ने रहेको पाइयो । त्यसैगरी पाठ्यक्रम अध्ययन गरेका केही शिक्षकहरूको बुझाइ पनि स्पष्ट देखिएन । परम्परागत ढङ्गले पाठ पढाउने, पाठ सकिएपछि विद्यार्थीको अनुहार हेरी रेजा लगाउने मात्र गरेको पाइयो । विषयगत रूपमा प्रत्येक पाठको समाप्तिपश्चात रेजा लगाउने आधार, परियोजना कार्य गर्ने विधि क्षेत्र भ्रमण तथा सिर्जनात्मक कार्यको मूल्याङ्कन सम्बन्धमा नै अस्पष्ट रहेको तथा यसलाई भन्भटिलो कार्यका रूपमा लिएको पाइयो ।

त्यसै गरी प्रत्येक कक्षाका विद्यार्थीहरूको विषयगत रूपमा निदानात्मक प्रश्नहरू निर्माण गरी परीक्षा लिइयो । नतिजाको प्रवृत्ति एउटै भेटिन्छ । तल्लो तहमै सिक्नुपर्ने आधारभूत ज्ञान र सिपहरू नै नसिकीकनै माथिल्लो तहमा पुगेको पाइन्छ भने माथिल्लो तहमा शिक्षण गर्ने शिक्षकले पनि पूर्व ज्ञानको परीक्षण गरी निदानात्मक परीक्षाहरू सञ्चालन गरी व्यक्तिगत पृष्ठपोषणसहित शिक्षण गर्नुपर्नेमा सो गर्न नसकेको देखिन्छ । कक्षा १० को विज्ञान विषयको कक्षाको एक उदाहरण : शिक्षकले विज्ञान विषयको टेलिस्कोप भन्ने पाठ पढाइरहेका थिए, टेलिस्कोपको भित्री संरचना, कन्भेक्स र कन्केभ लेन्स तथा धेरै लेन्सहरूको जटिल संयोजनद्वारा टाढाको वस्तु नजिक देखिन्छ भनी चित्रसहित स्पष्ट पाउँ थिए, विद्यार्थीहरू चुपचाप बुझ्थे भन्दै नोट सारिरहेका थिए, त्यसको लगत्तै विद्यार्थीहरूलाई लेन्स, ऐना तथा कन्भेक्स र कन्केभ लेन्स वस्तु छुट्याउन लगाइयो, कक्षा ५ मा विकास हुनुपर्ने लेन्स र ऐनाबिच फरक छुट्याउने सक्षमता कक्षा १० का कुनै पनि विद्यार्थीहरूमा विकास भएको देखिएन । यस्तो अवस्थामा टेलिस्कोपको संरचना जति नै योग्य शिक्षकले शिक्षण गरे तापनि विद्यार्थीले ग्रहण गर्न सक्ने अवस्था भएन । नमुना लिई अध्ययन गरिएका सबै जसो विद्यालयहरूको अवस्था समान नै देखियो ।

३. समस्याको चुरो

विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा प्रमाणीकरणका विविध प्रक्रियाहरूमध्ये हालसम्मको परिष्कृत अवधारणा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन पद्धति भएको तथ्यमा दुई मत नहोला । विद्यार्थीले कुनै विषय वस्तुमा हासिल गरेको ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति पक्षको लेखाजोखा गरी ग्रेडिङ गर्ने प्रक्रिया केवल वर्षको अन्त्यमा लिइने विषयगत परीक्षाका आधारमा मात्र गरिनु वैज्ञानिक तथा विश्वसनीय आधार होइन भन्ने तथ्यमा सहमत भएर नै यो अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रचलित विधि अगाडि सारियो । यस विधिबमोजिम विद्यार्थीहरूलाई विविध परियोजना कार्य, प्रस्तुतीकरण, क्षेत्र भ्रमण, प्रतिवेदन तयार गर्ने, खोज गर्न लगाउने समग्र सक्षमताहरूको रब्रिक्स बनाइ अङ्कन गर्ने, वर्षभरि हरेक एकाइमा पृष्ठपोषण दिँदै विद्यार्थीको विश्वसनीय रूपमा स्तर मापन गरिन्छ । यस विधिको मुख्य विशेषता भनेकै विद्यार्थीका कमी कमजोरी पहिचान गरी हरेक विद्यार्थीमा हरेक विषय र पाठमा तोकिएका

सबै सक्षमताहरू विकास भएको सुनिश्चित भएपछि मात्र उपल्लो कक्षामा लैजानुपर्ने तथा हरेक विद्यार्थीले सबै सक्षमता सिकेकै हुनुपर्छ तर सिकाइको गति, स्पष्टता र गुणस्तरलाई आधार मानेर ग्रेडिङ गर्नु हो । परम्परागत ३ घण्टे विषयगत परीक्षा तथा पास फेल पद्धतिले विद्यार्थीको Cognitive domain का बढी जसो knowledge, skill र understanding मात्र मापन गर्‍यो भने निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनले cognitive domain का analysis, synthesis र evaluation हुँदै affective domain र psychomotor domain सम्मका उपलब्धिहरू मापन गर्दछ । पास, फेल पद्धतिले ३२ अर्थात् अर्थात एक तिहाइमात्र विषय वस्तु मात्र सिके पनि कक्षोन्नति गर्ने हुन्छ जबकि निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिमा हरेक विद्यार्थीले तोकिएका सम्पूर्ण सक्षमता हासिल गर्नुपर्ने हुन्छ । शिक्षकहरूलाई बुझाउन नसकिएको मुख्य तथ्य नै यही हो । तसर्थ शिक्षकहरूले निरन्तर मूल्याङ्कन नीतिलाई लगाएको दोष पूर्णतया गलत प्रमाणित हुन्छ । यसको कार्यान्वयन पक्षमा नै समस्याको चुरो खोज्नुपर्ने देखिन्छ । यसैभित्र रहेर समस्याका केही कारणहरू पहिचान गरिएको छ ।

(क) पाठ्यक्रमको अमूर्तता

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यकता र औचित्य सर्वस्वीकार्य भए तापनि वर्तमान प्राथमिक पाठ्यक्रमको अध्ययन गर्दा यस सम्बन्धमा ज्यादै कम महत्त्व दिएको तथा अमूर्त ढङ्गबाट सामान्यीकृत रूपमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । पाठ्यक्रमले हरेक विषयमा, हरेक पाठमा के कसरी मूल्याङ्कन गर्ने, परियोजना कार्य के कस्ता कसरी दिने, परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन रब्रिक्स बनाई कसरी गर्ने, रेजा लगाउने आधारहरू लगायत विद्यार्थीले प्रदर्शन गर्ने अन्य सक्षमताका पक्षहरूलाई समेत कसरी रब्रिक्समा ढाल्ने भन्ने स्पष्ट पार्नुपर्‍थ्यो । पाठ्यक्रमको अन्तिम पृष्ठहरूमा तिन पेजमा सामान्यीकरण गरी यस्तो महत्त्वपूर्ण विषयवस्तुलाई सीमित गरियो । यस प्रक्रिया सम्बन्धी धेरै नै दख्खल राख्ने, अध्ययन अनुसन्धान गरेका र प्रशिक्षण गरेकाहरूका लागि यत्ति नै विषय वस्तु पर्याप्त छ तर प्राथमिक तहमा अध्यापन गर्ने, कमजोर प्राज्ञिक आधार भएका शिक्षकहरूमा यस अवधारणा एक आदर्श र अमूर्त वस्तुका रूपमा विकसित भइसकेको पाइन्छ । त्यसै गरी परम्परागत रूपमा सजिलो र मेहनतरहित मूल्याङ्कन पद्धतिमा रमाइरहेका शिक्षकहरूले पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेको मर्म र मार्ग पहिल्याउन नसकेको पाइयो । अध्ययनकै क्रममा एकातर्फ हरेक विषयमा प्रत्येक एकाइको हरेक विद्यार्थीको विविध प्रकारका सक्षमताहरू परीक्षण गर्नुपर्ने, अर्कोतर्फ त्यसको अभिलेखीकरणका लागि जटिल खाकासहितको रेकर्ड पुस्तिका तयार गर्नुपर्ने हुँदा शिक्षकहरूले यसलाई बोझ र अमूर्त कार्यका रूपमा ग्रहण गरेको तथ्य बाहिर आयो । तर पाठ्यक्रममा उल्लिखित तिन पेजको व्यवस्थाले यस प्रकारको प्राविधिक जटिलताको व्यवस्थापन गर्दै नसक्ने अवस्था देखियो ।

(ख) शिक्षकहरूको दृष्टिकोण र विश्वास

हाम्रा लगभग सबैजसो शिक्षकहरू परम्परागत तिन घण्टे मूल्याङ्कन पद्धतिका उपज हुन् । त्रि.वि. ले समेत मूल्याङ्कनका अन्तरराष्ट्रिय र वैज्ञानिक विधि अपनाउन सकेको छैन । तसर्थ नयाँ पद्धति सिक्ने, देख्ने अवसर शिक्षकहरूलाई भएन । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको सफल अभ्यासको मोडल देखाउने विद्यालयहरू पनि भएनन् । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन पद्धति केवल प्राज्ञिक बहस, लेख र शिक्षक सेवा र लोक सेवा आयोगका परीक्षाहरूका लागि खुराक मात्र भयो, अलङ्कार भयो, वास्तविक व्यावहारिक प्रयोग गर्ने सकेनन् । मुख्य कुरा यसले शिक्षकहरूको विश्वास जित्न सकेन किनकि विषयगत लिखित परीक्षालाई नै वास्तविक परीक्षा मान्ने अभ्यास भएमा मात्र परीक्षा मान्ने दृष्टिकोण जबर्जस्ती निर्माण भयो, त्यो भत्काउन सक्ने बल पाठ्यक्रममा देखिएन । नयाँ पद्धतिलाई आत्मसात नगर्ने, परिवर्तन हुन नचाहाने, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने क्षमतामा कमी जस्ता कारणबाट शिक्षकहरूले नै यसलाई अनावश्यक बोझ माने, यसै कारण यसको गहिराइ नाप्न सकेनन् र सतहबाटै यो फेल्नै गर्न नहुने विधि भन्ने उपमा दिए ।

(ग) तालिमको प्रभावकारितामाथि प्रश्न चिह्न

निरन्तर मूल्याङ्कन सुरु भएपश्चात देशव्यापी तालिमहरू पनि भए, अहिले पनि विभिन्न तालिमहरूमा यस सम्बन्धी विषय वस्तुहरू समावेश भएकै छन्, हरेक तालिमहरूमा यस सम्बन्धी छलफल भएकै हुन्छ, यसैगरी विभिन्न प्राज्ञिक लेखहरू प्रकाशित भएकै छन् । तर पनि कक्षा कोठाहरू उस्तै छन् । कतिपय अवस्थामा स्वयम् प्रशिक्षकहरू समेत यसको व्यावहारिक प्रयोग सम्बन्धमा अलमलमा परेको पाइयो । सैद्धान्तिक रूपमा प्रभावकारी ढङ्गले व्याख्या गर्न सक्ने तर व्यावहारिक रूपमा कक्षा कोठाभित्र नमुनाका रूपमा प्रस्तुत गर्न नसक्ने अवस्था पनि पाइयो । तालिम सामग्रीहरूको सन्दर्भमा पनि सैद्धान्तिक पक्ष पर्याप्त भए तापनि विषयगत रूपमा नै प्रयोग गर्ने विधि र स्रोत सामग्रीहरू भएनन् । त्यसैगरी विद्यार्थीको हरेक विषयको, हरेक पाठको, हरेक क्रियाकलापहरूको मूल्याङ्कन अभिलेख व्यवस्थित गर्ने एकीकृत पुस्तिकाहरू समेत उपलब्ध हुन सकेनन् । तसर्थ तालिममा उही रेजा लगाउने, प्रतिशत निकाल्ने कुरा हुन्छ, केही बुझ्ने जस्तो गरी तालिम सकिन्छ, विद्यालयमा गएपछि छेउ पनि छैन टुप्पो पनि छैन कहाँ समात्ने, अन्योलमा नै पुरानै विधि राम्रो र सजिलो लाग्न थाल्छ ।

(घ) अनुसन्धान नहुनु

राष्ट्रको शैक्षिक भविष्य र शैक्षिक गुणस्तरसँग सिधै जोडिएको महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक शैक्षिक निर्णय सम्बन्धमा हालसम्म कुनै पनि अनुसन्धान गरिएको पाइएको छैन । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले यस

सम्बन्धी वृहत् अनुसन्धान गर्ने, यसको प्रभाव, शिक्षकको दृष्टिकोण, विद्यार्थीको सक्षमता तथा यसको प्रभावकारिता सम्बन्धी धेरै प्रकारका अनुसन्धानहरू गर्नुपर्थ्यो, त्यसो हुन सकेन । निरन्तर अनुसन्धान गरी समयमा नै सम्भावित जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्थ्यो । तसर्थ यस सम्बन्धी वृहत् अनुसन्धान गरी यसका प्रभावकारी कार्यान्वयनका बाधाहरूलाई हटाई सुधारको उत्कृष्ट मार्ग पहिल्याउन ढिला भइसकेको छ ।

४. विकल्प के त ?

मूल्याङ्कन जस्तो गहन विषय वस्तुलाई सहज रूपमा अध्ययन, अनुसन्धान र प्रमाणिक तथ्यबिना सुधारको सुभाव दिनु उपयुक्त नहुन सक्छ तर पनि धेरै कक्षा कोठाहरूका अवलोकन, नीतिगत तहदेखि कक्षा कोठासम्मका वास्तविक अवस्थाहरूका अनुभवजन्य अध्ययनको आधारमा देहायबमोजिमका सुधारका विकल्पहरू सुझाइएको छ :

(क) पाठ्यक्रममा परिमार्जन जरूरी

वर्तमान प्राथमिक पाठ्यक्रमले विषय वस्तुको क्षेत्र, क्रम र विषय विस्तृतीकरणलाई अति उत्कृष्ट ढङ्गले प्रस्तुतीकरण गरेको छ तर मूल्याङ्कनको पाठोलाई कम महत्त्व दिइएको देखिन्छ । परम्परागत ३ घण्टे मूल्याङ्कन पद्धतिलाई पुरै विस्थापित गरिसकेपछि त्यसको सट्टामा अगाडि सारिएको नयाँ मूल्याङ्कन पद्धतिलाई विषयगत रूपमा कसरी प्रयोग गर्ने, सक्षमताहरूको सूची, सक्षमता हासिल गर्न गरिने क्रियाकलापहरूको पुरा सूची, परियोजना कार्यहरूको विस्तृतीकरण, मूल्याङ्कन रब्रिक्स, प्रत्येक पाठ र एकाइगत कार्यहरूको सूची तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेखको एकरूपता कायम गर्न एकीकृत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन पुस्तिका निर्माण गरी त्यसैका आधारमा तालिमहरू सञ्चालन गरी प्रत्येक विद्यालयहरूमा उक्त पुस्तिका वितरण गर्नु उपयुक्त हुन्थ्यो । उक्त पुस्तिकालाई पाठ्यक्रमकै परिपुरक सामग्रीका रूपमा प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्छ । यो कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट हुन सक्त्यो भने ढिलै भए पनि सकारात्मक नतिजा प्राप्त हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

(ख) नमुना निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन विद्यालयहरूको स्थापना

पढेर र सुनेरभन्दा देखेर छिटो सिक्किन्छ । तसर्थ पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको आर्थिक र प्राविधिक अग्रसरतामा हरेक जिल्लामा कम्तीमा एउटा नमुना विद्यालयहरूको विकास गर्नु जरूरी देखिन्छ । यस्ता विद्यालयहरू उपलब्ध भएमा जिल्लाका सम्पूर्ण शिक्षकहरूलाई अध्ययन भ्रमण गराई सहज ढङ्गले दृष्टिकोण परिवर्तन गराउन सकिन्थ्यो भने निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको सम्पूर्ण व्याख्या स्वयम् विद्यालयले मौन रूपमा नै गर्न सक्त्यो ।

(ग) विज्ञ समूह निर्माण र तालिम सञ्चालन

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयनका विषयगत पुस्तिकाहरू निर्माण गरिसकेपश्चात सम्पूर्ण शिक्षकहरूलाई समेट्ने गरी एकपटक पूर्ण रूपमा व्यावहारिक प्रयोगमा आधारित रहेको तालिम सञ्चालन गर्नुपर्दछ । जिल्लामा मोडेल CAS विद्यालयहरूमा नै यस्तो तालिम सञ्चालन गर्नु उपयुक्त हुन्छ । त्यसैगरी केन्द्रीय तहमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमा र जिल्ला तहमा पनि विज्ञहरूको समूह गठन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(घ) बृहत् अनुसन्धान गर्ने

विशिष्ट शैक्षिक अनुसन्धाताहरूबाट राष्ट्रभरिको प्रतिनिधित्व हुने गरी बृहत् अनुसन्धान तत्कालै हुनु जरुरी छ । उक्त अनुसन्धानले यसको सैद्धान्तिकदेखि व्यावहारिकसम्मका हरेक अन्तरकुन्तरहरूलाई बाहिर ल्याउने छ र एउटा स्पष्ट मार्गदर्शन गर्न सक्ने छ । कुनै व्यक्तिले अनुभव गरेका र देखेका तथ्यहरू वैध, विश्वसनीय र प्रामाणिक नहुन पनि सक्छन । त्यस्ता विषयवस्तु सामान्यीकरण समेत गर्न नसकिने भएकाले यस्तो संवेदनशील पक्षमा तत्कालै आधिकारिक अनुसन्धान पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट हुनु जरुरी देखिन्छ ।

६. निष्कर्ष

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको उत्कृष्ट विकल्प हालसम्म पनि पहिचान नभएको अवस्थामा यसको सुदृढीकरण एक मात्र विकल्प हो । यस पद्धतिले सार्थक रूपमा कक्षा कोठामा प्रवेश पाएको छैन । यो कटु वास्तविकतालाई सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले गम्भीर ढङ्गले सोच्नु जरुरी छ । कक्षा ५ मा सिक्नुपर्ने सिप कक्षा १० का विद्यार्थीहरूमा छैन । यसको दोष मूल्याङ्कन नीतिमाथि लगाई शिक्षकहरू जिम्मेवारीबाट हट्ने, पाठ्यक्रमलाई अगाडि लगाई विज्ञ तथा पा.वि.के बसिरहने, तालिमहरू औपचारिकता पुरा गर्दै बसिरहने हो भने राष्ट्रको सामुदायिक शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर थप धराशायी हुने निश्चित देखिन्छ । वर्तमान अवस्थामा बृहत् अनुसन्धान गरेर सुधार नगरी थप कक्षा सातसम्म नै यस प्रणालीलाई कार्यान्वयन गर्ने निर्णय गरियो भने गुणस्तर थप ओरालो लाग्ने भएकाले यस्तो गम्भीर शैक्षिक जोखिमप्रति सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको ध्यान जानु अति जरुरी देखिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

शिक्षा ऐन तथा नियमावली (संसोधन सहित) कानून किताब व्यवस्था समिति, बबरमहल ।

शिक्षा, (२०७०) पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी भक्तपुर ।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (२०६३), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, समनोठिमी भक्तपुर ।

J. W. (1975). *Educational evaluation*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Mathema, K. B. & Bista, M. B. (2005). *Study on Students performance in SLC*. Kathmandu: ESAT

Ministry of Education, Nepal. (2008). *SSRP Core Document*. Kathmandu

